

**Σύγκριση των Τμημάτων Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας**

**Comparison of the Departments of Economics of the Aristotle University of Thessaloniki
and the University of Macedonia**

Πάυλος Πετσάβας, Διδάκτωρ ΕΚΠΑ, pavlospeb@gmail.com

Σπάρτακος Τανασίδης, Υπ. Διδάκτωρ Παν. Ιωαννίνων, s.tanasidis@uoi.gr

Pavlos Petsavas, PhD UOA, pavlospeb@gmail.com

Spartakos Tanasidis, c.PhD UOI, s.tanasidis@uoi.gr

Abstract: This paper analyzes the departments of Economics of the Aristotle University of Thessaloniki and the University of Macedonia, using the accreditation reports of the undergraduate curricula by the National Authority of Higher Education (ETHAAE). The application of SWOT analysis in this paper, highlights the strengths and weaknesses as well as opportunities and threats created by the external environment of each department, focusing on aspects such as teaching quality, research, student life and graduate employment. Finally, a comparative assessment between departments is presented, highlighting the differences and challenges they face.

Keywords: Departments of Economics, SWOT analysis, ETHAAE

Περίληψη: Η παρούσα εργασία αναλύει τα τμήματα Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, χρησιμοποιώντας τις εκθέσεις πιστοποίησης των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών από την Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ). Η εφαρμογή της ανάλυσης SWOT σε αυτήν την εργασία, αναδεικνύει τα δυνατά και αδύναμα σημεία καθώς και τις ευκαιρίες και απειλές που δημιουργούνται από το εξωτερικό περιβάλλον κάθε τμήματος, εστιάζοντας σε πτυχές όπως η διδακτική ποιότητα, η έρευνα, η φοιτητική ζωή και η απασχόληση των αποφοίτων. Τέλος, παρουσιάζεται μια συγκριτική αξιολόγηση μεταξύ των τμημάτων, αναδεικνύοντας τις διαφορές και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν.

Λέξεις κλειδιά: Τμήματα Οικονομικών Επιστημών, SWOT ανάλυση, ΕΘΑΑΕ

Εισαγωγή

Η ανάπτυξη και η πρόοδος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αναδεικνύονται ως κρίσιμες πτυχές για την κατανόηση, την αξιολόγηση και τη βελτίωση των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών (ΠΠΣ). Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην ανάλυση SWOT

(Δυνατότητες, Αδυναμίες, Ευκαιρίες, Απειλές) μεταξύ δύο πανεπιστημιακών τμημάτων Οικονομικών Επιστημών, με κύριο σκοπό μια εμπειριστατωμένη ανάλυση των ισχυρών και αδύναμων σημείων τους. Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί στο να αναδείξει τις δυνατότητες που μπορούν να εκμεταλλευτούν, τα προβλήματα που χρήζουν προσοχής, τις ευκαιρίες που μπορούν να αξιοποιηθούν και τις πιθανές απειλές που πρέπει να αντιμετωπιστούν σύμφωνα με τα δεδομένα που προκύπτουν μέσα από την επεξεργασία και ανάλυση των εκθέσεων πιστοποίησης της ΕΘΑΑΕ (ethaae.gr, 2023) . Παράλληλα, θα πραγματοποιηθεί και μια συγκριτική ανάλυση και συζήτηση μεταξύ των δύο τμημάτων, προσφέροντας μια περαιτέρω διασταύρωση των δεδομένων προκειμένου να εμφανιστούν τυχόν διαφορές και ομοιότητες που αξίζει να μελετηθούν. Με αυτόν τον τρόπο, η εργασία αυτή στοχεύει στην ανάδειξη σημαντικών στοιχείων που μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση και την ανάπτυξη των συγκεκριμένων πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών στον κλάδο των Οικονομικών Επιστημών.

Η διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αναδεικνύεται ως ένας κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη, την πρόοδο και την αποτελεσματική προετοιμασία των φοιτητών για τον κόσμο των τελευταίων πενήντα χρόνων (Σταμέλος et al, 2023). Η τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει τον στόχο να παρέχει υψηλού επιπέδου γνώσεις, κριτική σκέψη και επαγγελματικές δεξιότητες, και η ποιότητα αυτή αποτελεί κινητήριο δύναμη για την επίτευξη των στόχων αυτών (Βασιλάκη, 2023) .

Σε αυτό το πλαίσιο, η εξέλιξη της διασφάλισης ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αντικατοπτρίζει την αναγκαιότητα συνεχούς προσαρμογής και βελτίωσης (Σταμέλος et al, 2023). Η διασφάλιση της ποιότητας δεν περιορίζεται μόνο στην παρακολούθηση των διδακτικών πρακτικών αλλά επεκτείνεται σε όλους τους τομείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Από την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας έως τη διασφάλιση της πρόσβασης και της ισότητας στην εκπαίδευση, ο ρόλος της ποιότητας είναι εκτεταμένος και πολυσύνθετος (Βασιλάκη, 2023).

Η διασφάλιση της ποιότητας ξεκινά με τη συστηματική αξιολόγηση και παρακολούθηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων και η συλλογή συχνής ανατροφοδότησης από φοιτητές και εκπαιδευτικούς είναι καθοριστικές για τον εντοπισμό τυχόν αδυναμιών και την άμεση αντιμετώπισή τους. Επιπλέον, η επικαιροποίηση των προγραμμάτων σπουδών για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της εκπαιδευτικής αξίας (Βασιλάκη, 2023; Σταμέλος et al, 2023).

Εκτός από την ακαδημαϊκή πτυχή, η διασφάλιση ποιότητας επεκτείνεται και στην παροχή υποστήριξης για την ευημερία των φοιτητών. Η δημιουργία ενός θετικού περιβάλλοντος μάθησης που προάγει την ψυχοσωματική υγεία, καθώς και η παροχή υπηρεσιών όπως συμβουλευτική, καθοδήγηση επαγγελματικού προσανατολισμού και ευκαιρίες εθελοντισμού ενισχύουν την ολοκληρωμένη εκπαιδευτική εμπειρία των φοιτητών (Stevenson, K. et al, 2006).

Σε έναν εποχικά εξελισσόμενο κόσμο, η διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια

εκπαίδευση αναδεικνύεται ως μια διαρκής προσπάθεια για την προώθηση της εκπαιδευτικής αριστείας. Μέσα από συνεχείς αξιολογήσεις, προσαρμογές και πρωτοποριακές προσεγγίσεις, οι πανεπιστημιακές μονάδες διασφαλίζουν ότι οι φοιτητές τους αποκτούν όχι μόνο τις γνώσεις αλλά και τις δεξιότητες που απαιτούνται για να διακριθούν στην παγκόσμια σκηνή. Είναι μια επένδυση στο μέλλον, προσφέροντας ευκαιρίες και εμπνέοντας την αριστεία σε κάθε στάδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Astin, A. W., 2012).

1. Διαδικασίες πιστοποίησης Προγραμμάτων Προπτυχιακών Σπουδών στην Ελλάδα

Η δημιουργία ενός μηχανισμού διασφάλισης ποιότητας για τα ελλαδικά πανεπιστήμια, που είναι μια ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, έβρισκε αντίσταση από τους διάφορους εγχώριους ενδοπανεπιστημιακούς και εξωπανεπιστημιακούς παράγοντες, από τον περασμένο αιώνα ως την πρώτη δεκαετία του 21ου, παρόλο που οι διαδικασίες αξιολόγησης της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα είχαν ψηφιστεί από το 1992. Η αντίσταση αυτή οφειλόταν στην ιδιαίτερη ελλαδική νοοτροπία και στη δυσπιστία προς το αρμόδιο Υπουργείο, καθώς και σε φόβο, ότι η αξιολόγηση θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην χρηματοδότηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (αρ. 24, ν. 2083/1992-ΦΕΚ 159/Α/21-9-1992, σ. 2940· Stamelos, Kavasakalis, 2011, σσ. 353-356).

Έτσι, η διασφάλιση ποιότητας άργησε να εφαρμοστεί στο ελλαδικό πανεπιστήμιο, καθώς μόλις το 2005 ιδρύθηκε η Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας (ΑΔΠ) (ν. 3374/2005-ΦΕΚ 189/02/08/2005). Η ΑΔΠ δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ), και ως και το 2015 διενεργούσε αξιολογήσεις, οι οποίες αφορούσαν σχολές, τμήματα και ιδρύματα, και ήταν αξιολογήσεις για βελτίωση, με την ιδρυματική αξιολόγηση να προκύπτει από το σύνολο των αξιολογήσεων των σχολών και τμημάτων. Από το 2015 μπορούμε να μιλάμε για πιστοποίηση των ΠΠΣ, καθώς έκτοτε ξεκίνησε η αξιολόγηση για πιστοποίηση των τμημάτων και η εσωτερική διασφάλιση ποιότητας (Σταμέλος & Τσιάντος, 2022, σσ. 119, 122-123· Σταμέλος κ.α., 2022, σ. 38). Από το 2014 η ΑΔΠ εφάρμοσε την Ανάλυση SWOT (βλ. επόμενο υποκεφάλαιο) στις αξιολογήσεις της (Καβασακάλης, 2014, σ. 65). Για τη διαδικασία πιστοποίησης της ΑΔΠ, βλ. ενδεικτικά ΑΔΠ. (2017). *Guidelines for Accreditation*, σσ. 4-29.

Από το 2020 η ΑΔΠ καταργήθηκε και ιδρύθηκε η Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ) (ν. 4653/2020-ΦΕΚ Α/12/24/01/2020· Σταμέλος & Τσιάντος, 2022, σσ. 138-139), η οποία έκτοτε ως σήμερα είναι η μοναδική αρχή, η οποία έχει λόγο στις διαδικασίες πιστοποίησης των ελλαδικών ΠΠΣ. Η ΕΘΑΑΕ ορίζει την πιστοποίηση ως “...διαδικασία εξωτερικής αξιολόγησης με βάση συγκεκριμένα, προκαθορισμένα, διεθνώς αποδεκτά και εκ των προτέρων δημοσιοποιημένα ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια και δείκτες, εναρμονισμένα με τις Αρχές και Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διασφάλιση Ποιότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (ESG 2015)” (ΕΘΑΑΕ. 2021. *Οδηγός Πιστοποίησης [Ο.Π.]*, σ. 5).

Η πιστοποίηση είναι δύο ειδών. Το ένα αποτελεί την εσωτερική αξιολόγηση από το ίδιο το

ίδρυμα, την οποία διενεργεί η εκάστοτε Μονάδα Διασφάλιση Ποιότητας (ΜΟΔΠ). Το άλλο αποτελεί την εξωτερική αξιολόγηση από μια Επιτροπή Εξωτερικής Αξιολόγησης και Πιστοποίησης (ΕΕΑΠ). Η διαδικασία αυτή δίνει βάρος στην ποιότητα και στην αποτελεσματικότητα του Εσωτερικού Συστήματος Διασφάλισης Ποιότητας του προγράμματος σπουδών, αξιολογώντας την επίτευξη των στόχων του. Ουσιαστικά διασφαλίζεται ότι το πρόγραμμα σπουδών του πιστοποιούμενου τμήματος πληροί τα κριτήρια του προτύπου ποιότητας της ΕΘΑΑΕ, και ότι τα μαθησιακά αποτελέσματα του κύκλου σπουδών αντιστοιχούν στα προσδοκώμενα από την κοινωνία και την αγορά εργασίας επαγγελματικά προσόντα (Ο.Π., σ. 6).

Η διαδικασία πιστοποίησης αποτελείται από τα εξής 5 στάδια (Ο.Π., σσ. 7-29):

1. Υποβολή στην ΕΘΑΑΕ από την ΜΟΔΠ πρότασης πιστοποίησης για το πρόγραμμα σπουδών
2. Επιθεώρηση και επιτόπια επίσκεψη στο ίδρυμα από μια επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, διορισμένων από την ΕΘΑΑΕ
3. Σύνταξη Έκθεσης Πιστοποίησης από την επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, και υποβολή της στην ΕΘΑΑΕ
4. Έκδοση της απόφασης πιστοποίησης από την ΕΘΑΑΕ και δημοσίευσή της
5. Συνεχής παρακολούθηση της πορείας Εσωτερικού Συστήματος Διασφάλισης Ποιότητας του προγράμματος σπουδών από την ΜΟΔΠ του ιδρύματος

Η επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων αποτελείται από 5 μέλη. Είναι Έλληνες ή ξένοι καθηγητές που διδάσκουν σε αντίστοιχα ΑΕΙ του εξωτερικού, κατά προτίμηση έμπειροι σε θέματα πιστοποίησης και διασφάλισης ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σε κάθε επιτροπή μπορεί να λάβει μέρος και ένας φοιτητής. Επιλέγονται από το μητρώο εμπειρογνομόνων της ΕΘΑΑΕ, η οποία τους ενημερώνει μέσω σχετικών σεμιναρίων (Ο.Π., σσ. 14-16· Συγκρότηση Επιτροπών και καθήκοντα εμπειρογνομόνων, <https://www.ethaae.gr/el/services/syggkrotisi-epitropon-kai-kathikonta-empeirognomonon>, 28/12/2023 20:23).

Η Πρόταση Πιστοποίησης συντάσσεται στα Αγγλικά, και εξετάζει κατά πόσο το ΠΠΣ πληροί τις εξής δέκα αρχές των ESG 2015 (Ο.Π., σσ. 12· ΕΘΑΑΕ, 2021, *Πρότυπο για την Πιστοποίηση της Ποιότητας των Προγραμμάτων Προπτυχιακών Σπουδών*, σσ. 2-11· *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. 2015. σσ. 11-16):

1. Πολιτική διασφάλισης ποιότητας
2. Σχεδιασμός και έγκριση των προγραμμάτων σπουδών
3. Φοιτητο-κεντρική μάθηση, διδασκαλία και αξιολόγηση
4. Εισαγωγή φοιτητών, στάδια φοίτησης, αναγνώριση Σπουδών και λήψη πτυχίου
5. Διδακτικό προσωπικό

6. Μαθησιακοί πόροι και φοιτητική στήριξη
7. Διαχείριση πληροφοριών
8. Δημόσια πληροφόρηση
9. Συνεχής παρακολούθηση και περιοδική εσωτερική αξιολόγηση των προγραμμάτων σπουδών
10. Περιοδική εξωτερική αξιολόγηση των ΠΠΣ

2. Η ανάλυση SWOT

Η ανάλυση SWOT αποτελεί εργαλείο εσωτερικής αξιολόγησης σε επιχειρήσεις, έργα, ΜΚΟ και εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Πραγματοποιείται βάσει τεσσάρων αξόνων, οι οποίοι αποτελούν το ακρωνύμιο της ονομασίας της: Δυνατά σημεία (Strengths), Αδύνατα σημεία (Weaknesses), Ευκαιρίες (Opportunities), Απειλές/Κίνδυνοι (Threats). Οι δύο πρώτοι άξονες έχουν να κάνουν με το εσωτερικό περιβάλλον του οργανισμού ή έργου, ενώ οι υπόλοιποι δύο με το εξωτερικό. Τέτοιος συνδυασμός είναι καθοριστικός, προκειμένου να διαμορφωθεί μια ανάπτυξη στρατηγικής, για την οποία ο οργανισμός απαιτείται να αναγνωρίζει τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες του, καθώς και τις ευκαιρίες και απειλές του περιβάλλοντός του (Gürel & Tat, 2017, σσ. 994-995· Hofmann, 2005, σ. 8· Phadermrod κ.α., 2019, σ. 194· Σταμέλος κ.α., 2022, σσ. 57-60).

Κάθε ένας από τους τέσσερις άξονες της ανάλυσης SWOT δύναται να περιλαμβάνει πολλά και ποικίλα στοιχεία του κοινωνικού, πολιτισμικού, οικονομικού, πολιτικού, νομικού και τεχνολογικού περιβάλλοντος του υπό μελέτη οργανισμού. Τα στοιχεία του εσωτερικού περιβάλλοντος, τα οποία θα μπορούσαν να είναι δυνατά ή αδύνατα σημεία, έχουν να κάνουν με την οργάνωση, το ανθρώπινο δυναμικό, τους οικονομικούς πόρους, τις υποδομές, την ποιότητα του παραγόμενου έργου κ.α. Τα δε στοιχεία του εξωτερικού περιβάλλοντος, τα οποία αποτελούν δυνητικά ευκαιρίες ή απειλές, έχουν σχέση με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, με τον ανταγωνισμό και με το επίπεδο ζήτησης των υπηρεσιών που προσφέρει ο οργανισμός (Sarsby, 2012, σσ. 11-13· Σταμέλος κ.α., 2022, σ. 58).

Ο εντοπισμός και η διάκριση των στοιχείων της ανάλυσης SWOT σε στοιχεία του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος έχει μεγάλη σημασία, καθώς ό,τι ανήκει στο εσωτερικό περιβάλλον μπορεί να ελεγχθεί, ενώ ό,τι ανήκει στο εξωτερικό περιβάλλον είναι εκτός ελέγχου του οργανισμού και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί παρεμβατικά. Η χρήση της SWOT από τη μία βοηθά τους άμεσα ενδιαφερόμενους να διακρίνουν τα υπάρχοντα μειονεκτήματα, προκειμένου να επέμβουν με κατάλληλες πρακτικές στη βελτίωση των εσωτερικών συνθηκών της λειτουργίας του οργανισμού, και από την άλλη να αξιοποιήσουν βέλτιστα τις συνθήκες του περιβάλλοντός του, δηλ. να προβλέψουν τις πιθανές προκλήσεις, ώστε να είναι καλύτερα προετοιμασμένοι να ανταπεξέλθουν σε αυτές (Gürel & Tat, 2017, σσ. 996-999· Phadermrod κ.α., 2019, σ. 195· Sarsby, 2012, σ. 10· Σταμέλος κ.α., 2022, σσ. 58-59, 61-62).

Η SWOT έχει τα θετικά και τα αρνητικά της. Ένα βασικό πλεονέκτημα είναι η ευκολία εφαρμογής της, καθώς αποτελεί απλό και σαφές σχεδιάγραμμα. Η ίδια ευκολία και απλότητα μπορούν να λειτουργήσουν ως μειονέκτημα, καθώς δυσκολεύει την επικέντρωση στα ουσιαστικά δυνατά και αδύνατα σημεία και στην πράξη δεν διευκολύνει πάντα τη συγκρότηση ενός άρτιου στρατηγικού σχεδιασμού (Gürel & Tat, 2017, σσ. 1003-1005· Leigh, 2009, σσ. 122-123· Pickton & Wright, 1998, σσ. 101, 104-108· Σταμέλος κ.α., 2022, σσ. 60-61· Valentin, 2001, σσ. 54-55).

3. Μεθοδολογία της εργασίας

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τις αξιολογήσεις των δύο τμημάτων Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας από την ΕΘΑΑΕ. Στη συνέχεια πραγματοποιείται μια SWOT Analysis βάσει των εκθέσεων αξιολόγησης και των δύο τμημάτων και η διαδικασία που ακολουθήθηκε περιγράφεται αναλυτικά στα παρακάτω βήματα:

1. Επιλογή των τμημάτων με κριτήριο τις σπουδές των συγγραφέων
2. Αξιοποίηση του Part C της έκθεσης αξιολόγησης για τον εντοπισμό των δυνατών/αδύνατων σημείων και των ευκαιριών/απειλών του εξωτερικού περιβάλλοντος
3. Μετάφραση των σημείων στην ελληνική γλώσσα
4. Αξιοποίηση Part B2 της έκθεσης αξιολόγησης για συγκέντρωση επιπλέον στοιχείων
5. Ποσοτική παρουσίαση των ποιοτικών χαρακτηριστικών που εξάχθηκαν από την SWOT Analysis (ποσοτικός πίνακας)
6. Καταγραφή και κατηγοριοποίηση της ανάλυσης των σημείων στην ελληνική γλώσσα
7. Τελική ανάλυση SWOT
8. Συγκριτική μελέτη των αναλύσεων μεταξύ των δύο ΠΠΣ

4. Το ΠΠΣ και το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Πίνακας 1.1 Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του ΑΠΘ

Γνωστικό αντικείμενο ΠΠΣ: Οικονομικές Επιστήμες
Τμήμα: Οικονομικών Επιστημών
Σχολή: Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

(ΝΟΠΕ)
ΑΕΙ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ΑΠΘ (πολυθεματικό, μεγάλου μεγέθους, κεντρικό)
Έδρα Τμήματος: Θεσσαλονίκη
Έτος ίδρυσης Τμήματος: 1928
Έτος πιστοποίησης ΠΠΣ: 2021
Ιστοσελίδα: https://www.econ-auth.gr/

Το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών (ΟΠΕ) του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης προσφέρει προγράμματα σπουδών τριών κύκλων. Το ΠΠΣ απονέμει πτυχίο των Οικονομικών Επιστημών σε δύο κατευθύνσεις: Α. Στον Τομέα Εφαρμοσμένης Οικονομικής Β. Στον Τομέα Διοίκησης των Επιχειρήσεων, για την απόκτηση του οποίου απαιτείται η επιτυχής εξέταση ο φοιτητής /τρια, για να καταστεί πτυχιούχος πρέπει να εξεταστεί με επιτυχία συνολικά σε σαράντα έξι (46) μαθήματα, εκ των οποίων είκοσι δύο (22) υποχρεωτικά του Α΄ Κύκλου Σπουδών, δεκαέξι (16) υποχρεωτικά και οκτώ (8) επιλογής του Β΄ Κύκλου Σπουδών.

Οι σπουδές είναι διαρθρωμένες σε 4 έτη, με 2 εξάμηνα κατ' έτος, και 5 ως 6 μαθήματα ανά εξάμηνο. Η πρακτική άσκηση ενσωματώνεται στο ΠΠΣ στο Ζ' και στο Η' εξάμηνο σπουδών, ενώ δεν υπάρχει δυνατότητα εκπόνησης διπλωματικής εργασίας. Ο συνολικός όγκος των 46 μαθημάτων που απαιτούνται να περαστούν για την απόκτηση του πτυχίου αντιστοιχούν σε 240 ECTS (σ. 10· Οδηγός σπουδών, 2021), τα οποία διαμοιράζονται σε 60 μονάδες ECTS ανά ακαδημαϊκό έτος και σε 30 ECTS σε ένα πλήρες εξάμηνο.

4.1 Συνολικά αποτελέσματα αξιολόγησης του Part C της έκθεσης αξιολόγησης

Η ανάλυση SWOT για το ΠΠΣ Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με βάση τα στοιχεία του Part C της Έκθεσης Πιστοποίησης έδωσε τα εξής ποσοτικά αποτελέσματα:

Πίνακας 1.2 Ποσοτικά αποτελέσματα της απόπειρας Ανάλυσης SWOT για το ΠΠΣ Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με βάση τα στοιχεία του Part C της Έκθεσης Πιστοποίησης

	Part C	Σύνολο
Δυνατά σημεία (Strengths)	6	6
Αδύνατα σημεία (Weaknesses)	4 (3+1)	4
Ευκαιρίες (Opportunities)	1	1
Απειλές ή κίνδυνοι (Threats)	4 (3+1)	4

Δυνατά σημεία (Strengths)

1. Πλούσιο, ολοκληρωμένο και εύχρηστο πρόγραμμα σπουδών, το οποίο επανεξετάζεται συστηματικά ετησίως.
2. Η πρακτική άσκηση είναι πλήρως ενσωματωμένη στο πρόγραμμα σπουδών.
3. Εξαιρετική ψηφιακή υποδομή που υποστηρίζει τη διδασκαλία, την έρευνα και τη διοίκηση.
4. Το Τμήμα έχει αυξήσει τα ερευνητικά προγράμματα με δημόσια και ιδιωτικά κονδύλια.
5. Σύνδεση του Τμήματος με εξωτερικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένου τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα.
6. Δυνατότητα αύξησης των διαθέσιμων πόρων μέσω προγραμμάτων μεταπτυχιακής εκπαίδευσης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη λειτουργία του προπτυχιακού προγράμματος.

Αδύνατα σημεία (Weaknesses)

1. Υψηλή αναλογία φοιτητών προς διδάσκοντες.
2. Σχετικά μεγάλος αριθμός ανενεργών φοιτητών.
3. Δεν υπάρχει ισορροπία μεταξύ ακαδημαϊκού προσωπικού και φοιτητών ανά κατεύθυνση.
4. Σημαντικό ποσοστό του ακαδημαϊκού προσωπικού έχει περιορισμένη διδακτική και ερευνητική εμπειρία σε Ιδρύματα εκτός ΑΠΘ.

5. Ανεπαρκής υλικοτεχνική υποδομή για την δια ζώσης παροχή μαθημάτων.

Ευκαιρίες (Opportunities)

1. Σημαντικός αριθμός φοιτητών απασχολείται μέσω των ευκαιριών πρακτικής άσκησης που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ καθώς και από τον ιδιωτικό τομέα.

Απειλές ή Κίνδυνοι (Threats)

1. Μεγάλη αναλογία φοιτητών προς διδάσκοντες .
2. Ακούσια αύξηση της εισαγωγής φοιτητών (ένα ποσοστό ανεπαρκώς καταρτισμένων).
3. Δραματική μείωση του αριθμού των μελών ΔΕΠ.
4. Σχετικά μεγάλος αριθμός ανενεργών φοιτητών.

5. Το ΠΠΣ και το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Πίνακας 1.3 Τμήμα Οικονομικών επιστημών του Πα.Μακ.

Γνωστικό αντικείμενο ΠΠΣ: Οικονομικές Επιστήμες
Τμήμα: Οικονομικών Επιστημών
Σχολή: Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών
ΑΕΙ: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (πολυθεματικό, μεσαίου μεγέθους, περιφερειακό)
Έδρα Τμήματος: Θεσσαλονίκη
Έτος ίδρυσης Τμήματος: 1985
Έτος πιστοποίησης ΠΠΣ: 2019
Ιστοσελίδα: https://www.uom.gr/eco

Το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών της Σχολής Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας προσφέρει προγράμματα σπουδών τριών κύκλων. Το ΠΠΣ απονέμει το πτυχίο των Οικονομικών Σπουδών, για την απόκτηση του οποίου απαιτείται η επιτυχής εξέταση σε 42 μαθήματα, εκ των οποίων 15 υποχρεωτικά, 23 κατ' επιλογήν υποχρεωτικά και 4 ξένων γλωσσών. Τα υποχρεωτικά μαθήματα είναι κορμού. Τα επιλογής διακρίνονται σε μαθήματα βασικής οικονομικής παιδείας, σε μαθήματα οικονομικού

περιεχομένου και σε μαθήματα που προσφέρονται από άλλα Τμήματα του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Η διδακτέα ύλη περιλαμβάνει οικονομική θεωρία (μικροοικονομία και μακροοικονομία), ποσοτικές μεθόδους (μαθηματικά, στατιστική και οικονομετρία) και εφαρμοσμένα οικονομικά (*Accreditation Report for the Undergraduate Study Programme of: Economics, University of Macedonia [A.R.UoM.]*, 2019, σ. 6· *Οδηγός πρωτοετών φοιτητών. Ακαδημαϊκό έτος 2018-2019 [Οδηγός φοιτητών]*, 2018, σ. 18· *Οδηγός Πρώτου Κύκλου Σπουδών 2018-2019 [Οδηγός Σπουδών]*, 2018, σσ. 4, 7, 12-14).

Οι σπουδές είναι διαρθρωμένες σε 4 έτη, με 2 εξάμηνα κατ' έτος, και 5 ως 6 μαθήματα ανά εξάμηνο. Υπάρχει δυνατότητα προαιρετικής εκπόνησης διπλωματικής εργασίας, η οποία ισοδυναμεί σε 2 μαθήματα επιλογής, τα οποία αντικαθίστανται από αυτήν. Ο συνολικός όγκος των 42 μαθημάτων που απαιτούνται να περαστούν για την απόκτηση του πτυχίου αντιστοιχούν σε 240 ECTS (*A.R.UoM.*, 2019, σ. 6· *Οδηγός φοιτητών*, 2018, σ. 19· *Οδηγός Σπουδών*, 2018, σσ. 8, 10-11).

5.1 Συνολικά αποτελέσματα αξιολόγησης του Part C της έκθεσης αξιολόγησης

Πίνακας 1.4 Ποσοτικά αποτελέσματα της απόπειρας Ανάλυσης SWOT για το ΠΠΣ Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με βάση τα στοιχεία του Part C της Έκθεσης Πιστοποίησης

	Part C	Σύνολο
Δυνατά σημεία (Strengths)	9	9
Αδύνατα σημεία (Weaknesses)	3	3
Ευκαιρίες (Opportunities)	0	0
Απειλές ή κίνδυνοι (Threats)	2	2

Δυνατά σημεία (Strengths)

1. Ικανοποιητική εφαρμογή των πολιτικών διασφάλισης ποιότητας.
2. Ικανοποιητικός αριθμός μαθημάτων επιλογής.
 3. Διασύνδεση με άλλα τμήματα μέσω της δυνατότητας επιλογής μαθημάτων.
 4. Ικανοποίηση των αναγκών των περισσότερων φοιτητών από την γκάμα των μαθημάτων επιλογής.
5. Επιπρόσθετα εξειδικευμένα μαθήματα αγγλικών.

6. Δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων αγγλικών, προσφερόμενων σε φοιτητές του Erasmus και για τους ημεδαπούς φοιτητές.
7. Καθαρές και λειτουργικές εγκαταστάσεις.
8. Εύκολη προσβασιμότητα στις εγκαταστάσεις για τους φοιτητές.
9. Εκπόνηση πτυχιακής εργασίας κατ' επιλογήν.

Αδύνατα σημεία (Weaknesses)

Επιβάρυνση των εγκαταστάσεων από τον αριθμό των φοιτητών.

1. Επιβάρυνση των εκπαιδευτικών πόρων από τον αριθμό των φοιτητών.
2. Έμφυλη δυσαναλογία του αριθμού των σπουδαστών, με τους άρρενες να υπερτερούν.
3. Ανυπαρξία επίσημης ανατροφοδότησης σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών από τους αποφοίτους και τους φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέων απασχόλησής τους.
4. Ανυπαρξία πληροφόρησης κινητικότητας Erasmus στο Τμήμα.

Απειλές ή Κίνδυνοι (Threats)

1. Ανεπάρκεια των εγκαταστάσεων σε περίπτωση προσέλευσης όλων των φοιτητών.
2. Αρνητικές επιπτώσεις της περιορισμένης κρατικής χρηματοδότησης στην έρευνα, διδασκαλία και στην ανάπτυξη του Τμήματος.
3. Ανυπαρξία επίσημης ανατροφοδότησης σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών από τους αποφοίτους και τους φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέων απασχόλησής τους.
4. Ανυπαρξία πληροφόρησης κινητικότητας Erasmus στο Τμήμα.

Συμπεράσματα (Προαιρετικά: Συζήτηση - Προτάσεις)

Οι δύο αναλύσεις SWOT των υπό μελέτη ΠΠΣ των δύο ομόλογων τμημάτων δεν έχουν κοινά Δυνατά και Αδύνατα Σημεία, ούτε Κινδύνους ή Απειλές, ενώ από την Έκθεση Πιστοποίησης του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του ΠαΜακ δεν ήταν δυνατόν να εξαχθούν οποιεσδήποτε Ευκαιρίες. Αυτό συμβαίνει επειδή τα περιεχόμενα των δύο Part C διαφέρουν ουσιαστικά ως προς το περιεχόμενο, πλην της συμβουλής για μείωση της αναλογίας φοιτητών ανά διδάσκοντα, η οποία συναντάται ως πρώτη συμβουλή στα Recommendations for Follow-up Actions (A.R.UoM., 2019, σ. 25· A.R.UoTh., 2021, σ. 32) σε αμφότερες τις Εκθέσεις

Πιστοποίησης. Επιπλέον, η διαδικασία πιστοποίησης του ΠΠΣ του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του ΑΠΘ πραγματοποιήθηκε ολοκληρωτικά εξ αποστάσεως λόγω των ειδικών συνθηκών της πανδημίας του COVID-19 (A.R.UoTh., 2021, σ. 5), γεγονός που δεν μπορεί να παραβλεφθεί αναφορικά για τις συνθήκες διαδικασίας, καθώς και την ποιότητα και ποσότητα των πληροφοριών που η επιτροπή πιστοποίησης ήταν εφικτό να λάβει. Συνεπώς, η σύγκριση γίνεται βάσει των κοινών σημείων των περιεχομένων των δύο Εκθέσεων Πιστοποίησης.

Ακολουθεί συγκριτικός πίνακας (Πιν. 3.1) όπου εκτίθενται ομοιότητες και διαφορές των δύο ΠΠΣ ως προς τις κοινές αναφορές των Εκθέσεων Πιστοποίησης εκάστου. Σημειωτέον ότι δεν λήφθηκαν υπόψιν αναφορές και διαπιστώσεις που υπήρχαν σε ένα μόνο τμήμα και δεν υπήρχαν σε άλλο, καθώς η μη αναφορά των από την Επιτροπή Αξιολόγησης δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ανυπαρξία του ζητήματος. Ομοίως, όπως και στις αναλύσεις SWOT, δεν λήφθηκαν υπόψιν οι ασαφείς και οι γενικευμένες θετικές διαπιστώσεις, για πράγματα τα οποία αποτελούν δέσμευση και εξυπακούεται ότι εφαρμόζονται σε ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο (π.χ. καλή οργάνωση, εξυπηρετική γραμματεία, συνεργάσιμοι διδάσκοντες κ.λπ.)

Πιν. 3.1 Συγκριτικός πίνακας βάσει των περιεχομένων Εκθέσεων Πιστοποίησης της ΕΘ.Α.Α.Ε. των ΠΠΣ Οικονομικών Επιστημών του Πα.Μακ. (2019) και του Α.Π.Θ. (2021)

Περιεχόμενα Έκθεσης Πιστοποίησης	ΠΠΣ Οικονομικών Επιστημών ΠαΜακ	ΠΠΣ Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ
Πρόγραμμα σπουδών	<ul style="list-style-type: none"> • 240 ECTS-42 μαθήματα • 23 μαθήματα επιλογής • 5 μαθήματα από άλλα τμήματα • προαιρετική διπλωματική εργασία • πτυχίο ενιαίο • πρόγραμμα σπουδών προσανατολισμένο σε αντίστοιχα της Ελλάδος, Ευρώπης και Β.Αμερικής • μαθήματα στα Αγγλικά για φοιτητές Erasmus, με δυνατότητα συμμετοχής για τους φοιτητές του τμήματος 	<ul style="list-style-type: none"> • 240 ECTS-46 μαθήματα • 8 μαθήματα επιλογής • 2 μαθήματα από άλλα τμήματα • χωρίς διπλωματική εργασία • περιλαμβάνει πρακτική άσκηση • πτυχίο δύο κατευθύνσεων (Οικονομικά/Διοίκηση Επιχειρήσεων) • πρόγραμμα σπουδών προσανατολισμένο σε αντίστοιχα της Ελλάδος, Ευρώπης και Β.Αμερικής • μαθήματα στα Αγγλικά για φοιτητές Erasmus, χωρίς δυνατότητα συμμετοχής για τους φοιτητές του τμήματος

Διδακτικό και διοικητικό προσωπικό	<ul style="list-style-type: none"> • μικρός αριθμός διδακτικού και διοικητικού προσωπικού σε αναλογία φοιτητών 	<ul style="list-style-type: none"> • μικρός αριθμός διδακτικού και διοικητικού προσωπικού σε αναλογία φοιτητών
Εγκαταστάσεις	<ul style="list-style-type: none"> • ανεπαρκείς λόγω πλήθους φοιτητών (απαιτούνται μεγαλύτερες) 	<ul style="list-style-type: none"> • ανεπαρκείς λόγω του ότι μοιράζονται με άλλα τμήματα (απαιτούνται περισσότερες)
Εκπαιδευτικοί πόροι	<ul style="list-style-type: none"> • εκπαιδευτικοί πόροι οριακά επαρκείς για τον μεγάλο αριθμό των φοιτητών 	<ul style="list-style-type: none"> • εκπαιδευτικοί πόροι οριακά επαρκείς για τον μεγάλο αριθμό των φοιτητών
Κινητικότητα	<ul style="list-style-type: none"> • χαμηλή προσέλευση ξένων φοιτητών με το πρόγραμμα Erasmus 	<ul style="list-style-type: none"> • χαμηλή προσέλευση ξένων φοιτητών με το πρόγραμμα Erasmus

Όσον αφορά τα προγράμματα σπουδών, η Επιτροπή Αξιολόγησης του ΠΠΣ του ΠαΜακ σημείωσε θετικά το γεγονός της ύπαρξης πολλών μαθημάτων επιλογής, τα οποία εξυπηρετούν τις ανάγκες των περισσότερων φοιτητών, τα μαθήματα από άλλα τμήματα, λόγω διασύνδεσης με άλλους κλάδους, καθώς και την δυνατότητα εκπόνησης διπλωματικής εργασίας, διότι βοηθά επιπλέον των προσφερόμενων μαθημάτων στην εξέλιξη της δεξιότητας εκπόνησης επιστημονικής έρευνας και παρουσίασης, στοιχεία ωφέλιμα για τις μετέπειτα σπουδές και για την αγορά εργασίας. Η δε Επιτροπή Αξιολόγησης του ΠΠΣ του ΑΠΘ συνέστησε την εισαγωγή περισσότερων μαθημάτων επιλογής από άλλα τμήματα, καθώς και την εισαγωγή προαιρετικής διπλωματικής εργασίας. Ως προς την εξειδίκευση, έγινε σύσταση στο τμήμα του ΠαΜακ για εισαγωγή περισσότερων μαθημάτων, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερος βαθμός εξειδίκευσης, πράγμα που θα έχει θετικό αντίκτυπο για τους απόφοιτους στην αγορά εργασίας. Παρόμοια σύσταση δεν έγινε προς το ομόλογο τμήμα του ΑΠΘ, καθώς ήδη απονέμει πτυχία δύο κατευθύνσεων εξειδίκευσης. Κοινός τόπος είναι ο προσανατολισμός του προγράμματος σπουδών μέσω της σύγκρισης με άλλα ομοειδή τμήματα της Ελλάδας, Ευρώπης και Β.Αμερικής. Και στις δύο περιπτώσεις έγινε υπόδειξη για προώθηση βελτίωσης της γνώσης των αγγλικών (A.R. UoM., 2019, σ. 10· A.R.A. UoTh., 2021, σ. 13).

Συνοψίζοντας, η σύγκριση των Εκθέσεων Αξιολόγησης ΠΠΣ των δύο τμημάτων Οικονομικών Επιστημών, του ΑΠΘ και του ΠαΜακ δείχνει ορισμένες συγκλίσεις και αποκλίσεις. Όσον αφορά το πρόγραμμα σπουδών, το τμήμα του ΠαΜακ φαίνεται να υπερτερεί στον αριθμό των κατ' επιλογήν υποχρεωτικών μαθημάτων, στη διασύνδεση σπουδών με άλλα τμήματα και στο ότι προσφέρει τη δυνατότητα εκπόνησης διπλωματικής εργασίας. Ωστόσο το τμήμα του ΑΠΘ προσφέρει καλύτερη εξειδίκευση στους αποφοίτους του, μέσω της διάρθρωσης του προγράμματος σπουδών σε δύο κατευθύνσεις. Οι σπουδαστές αμφοτέρων των τμημάτων έχουν αδυναμία στη χρήση της αγγλικής γλώσσας.

Ως προς την κινητικότητα των σπουδαστών, κοινή διαπίστωση για τα δύο τμήματα είναι η χαμηλή εισροή των ξένων φοιτητών από το πρόγραμμα Erasmus.

Οι υπόλοιπες κοινές διαπιστώσεις αφορούν τις γενικότερες παθογένειες του ελλαδικού εκπαιδευτικού συστήματος, σχετιζόμενες με την χαμηλή χρηματοδότηση από το κράτος, με την ανεπαρκώς ρυθμιζόμενη εισροή πρωτοετών φοιτητών, και με την μη διαγραφή των ανενεργών και των ανεπιτυχώς ανταποκρινόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτές είναι η μεγάλη αναλογία φοιτητών προς διδάσκοντες, η μεγάλη αναλογία φοιτητών προς διοικητικό προσωπικό, η οριακή επάρκεια των εκπαιδευτικών πόρων λόγω του μεγάλου αριθμού των φοιτητών και τέλος η ανεπάρκεια εγκαταστάσεων (χωρική στο ΠαΜακ και αριθμητική στο ΑΠΘ).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Accreditation Report for the Undergraduate Study Programme of: Economics. University of Macedonia, October 12, 2019.

Accreditation Report for the Undergraduate Study Programme of: Economics. Institution: Aristotle University of Thessaloniki (AUTH), 27 February 2021.

ΑΔΠ. (2017). *Guidelines for Accreditation.*

Astin, A. W. (2012). *Assessment for excellence: The philosophy and practice of assessment and evaluation in higher education.* Rowman & Littlefield Publishers.

Βασιλάκη, Γ. (2023). Ποιότητα, διασφάλιση ποιότητας και διοίκηση ολικής ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: μελέτη της εφαρμογής προγραμμάτων διασφάλισης ποιότητας στα ελληνικά ΑΕΙ (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών. Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού).

ΕΘΑΑΕ. (2021). *Οδηγός Πιστοποίησης. (2021). Πρότυπο για την Πιστοποίηση της Ποιότητας των Προγραμμάτων Προπτυχιακών Σπουδών.*

Gürel, E. & Tat, M. (2017). *The Journal of International Social Research. 10(51), 994-1006.*

Hofmann, S. (2005). *10 years on: Lessons learned from the Institutional Evaluation Programme,* Brussels: EUA.

Καβασακάλης, Α. (2014). Το εκκρεμές των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων στην ανώτατη εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των πολιτικών αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας στα ΑΕΙ τα τελευταία 40 έτη. *Academia, 4(1), 37-76.*

Leigh, D. (2009). SWOT Analysis. Στο Watkins, R., Leigh, D. (επιμ.). *Handbook of Improving Performance in the Workplace. Volume Two. Selecting and Implementing Performance Interventions,* San Francisco: Wiley Online Library, σσ. 115-140.

N 2083/1992 - ΦΕΚ 159/21/9/1992 (τ. Α').

N 3374/2005 - ΦΕΚ 189/02/8/2005.

N 4653/2020 - ΦΕΚ 12/24/1/2020 (τ. Α').

Οδηγός πρωτοετών φοιτητών. Ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, 2018, Σχολή Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Οδηγός Πρώτου Κύκλου Σπουδών 2018-2019, 2018, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Phadermrod, B., Crowder, R. M., & Wills, G. B. (2019). Importance-performance analysis based SWOT analysis. *International Journal of Information Management*, 44, 194-203.

Pickton, D. W. & Wright, S. (1998). What's swot in strategic analysis? *Strategic Change*, 7, 101-109.

Sarsby, A. (2012). *A Useful Guide to SWOT Analysis*, Nottingham: Pansophix Online.

Stamelos, G., Kavasakalis, A. (2011). The public debate on a quality assurance system for Greek Universities, *Quality in Higher Education*, 3(17), 353-368.

Stevenson, K., MacKeogh, K., & Sander, P. (2006). Working with student expectations of tutor support in distance education: testing an expectations-led quality assurance model. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 21(2), 139-152.

Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α., Καβασακάλης, Α., & Φρούντα Μ. (2022). *Εκπαιδευτικοί θεσμοί και προγράμματα: οργάνωση, σχεδιασμός, παρακολούθηση και αξιολόγηση* [Μεταπτυχιακό εγχειρίδιο]. Αθήνα: Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α., Καβασακάλης, Α., & Φρούντα, Μ. (2023). Διασφάλιση ποιότητας και αξιολόγηση, Αθήνα: Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

Σταμέλος, Γ. & Τσιάντος, Β. (2022). Ήταν κάποτε η ΑΔΙΠ: Μια αφήγηση. Στο Γαβριηλίδου, Ζ., Μαρσίδου, Σ. & Γκαβάκη, Στ. (επιμ). *2005-2021 Διασφάλιση ποιότητας στα ελληνικά ΑΕΙ. Από την αξιολόγηση στις συμφωνίες προγραμματικού σχεδιασμού: Προκλήσεις και προοπτικές*, Κομοτηνή: ΔΠΘ/ΜΟΔΙΠ, σσ. 119-145.

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education

Area (ESG). (2015). Brussels: EURASHE.

Valentin, E. K. (2001). Swot Analysis from a Resource-Based View, *Journal of Marketing Theory and Practice*, 2(9), 54-69.

Ηλεκτρονικές πηγές

Μηχανή αναζήτησης Εκθέσεων Πιστοποίησης της ΕΘΑΑΕ
(<https://www.ethae.gr/el/diasfalisi-roioutitas/ektheseis>)

Συγκρότηση Επιτροπών και καθήκοντα εμπειρογνομόνων της ΕΘΑΑΕ

(<https://www.ethae.gr/el/services/sygkrotisi-epitropon-kai-kathikonta-empeirognomonon>)

Προφίλ του Καθηγητή Μιχαήλ Μιχαήλ στην ιστοσελίδα Πανεπιστημίου Κύπρου
(<https://www.ucy.ac.cy/directory/en/profile/ecmich>)

Οδηγός σπουδών τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ,2021, <https://www.econ-auth.gr/studies/undergraduate/overview/>